

KAPITTEL 3

Preludium: Tanken om nye oversettelser blir til

Helt siden stiftelsen i 1816 har det vært nedfelt i Bibelselskapets lover at formålet er «å utbre Den Hellige Skrift». Bibeloversettelse var fra starten av – og er fremdeles – det sentrale middelet for å virkeliggjøre dette formålet. Det betyr at de alltid må lage nye oversettelser for å gjøre Bibelen tilgjengelig for nye generasjoner. Den første norske bibeloversettelsen på riksmål kom i 1904 (NO04), og ble revidert i 1930 (NO04/30). Språkendringer skjedde raskt, og allerede i 1939 begynte Bibelselskapet å tenke på neste oversettelse.

Berggravs initiativ til to nye oversettelser

Biskop Eivind Berggrav var mannen som tok initiativet til at Bibelselskapet skulle jobbe med en ny bibeloversettelse. Berggrav var blitt biskop i Oslo i 1937, og i 1938 ble den nye Oslo-biskopen, slik skikken var, ønsket velkommen som formann i Bibelselskapets sentralkomité.³⁹ Allerede 5. mai 1939 gikk Bibelselskapets sentralstyre med på at Berggrav skulle legge frem et par oversettelsesprøver med en «norskere» oversettelse av Bibelen. Tanken, slik han beskriver det selv, «var å finne en for våre dager mer naturlig tone, mer klare ord, uten at stilen likevel skulle virke i dårlig mening hverdagslig».⁴⁰ Prøvene ble naturlig nok forsinket av krigen.

39 Magne Sæbø, «Bibeloversettelsen av 1978/85: Arbeidsprosessen og språket», i Ole Chr. Kvarme (red.), *Norsk bibelspråk: En bok om bibeloversettelse og språk; Fra en konsultasjon arrangert av Det Norske Bibelselskap, Granavolden 10.–12. januar 1991* (Oslo: Det Norske Bibelselskap, 1992), 11.

40 Eivind Berggrav, «En ungdomsutgave av N. T.», *Kirke og Kultur* 51, nr. 2 (1946): 559.

Den ene – Filipperbrevet – ble trykt i *Kirke og Kultur* i mai 1946.⁴¹ Den andre – første halvdel av Markusevangeliet – ble overlevert til sentralkomiteén i april 1946. Berggrav så det som nå forelå, som et eksperiment, og oppfordret til at «nå må vi gjøre vedtak om hva der videre skal bli gjort».⁴²

Berggrav så for seg et arbeid i to faser: «Først en raskt gjennomført draktfornyelse av den nåværende oversettelse [1930-oversettelsen], der nest en mer langsiktig gjennomgripende revisjon med en ny oversettelse fra grunnteksten av.»⁴³ Berggrav var smertelig klar over at det ville kunne ta flere tiår før en oversettelse «fra grunnteksten av» kunne bli ferdig og godkjent. Han foreslo derfor at «Bibelselskapet straks lar en språkrevisjon foreta med den nåværende oversettelse som grunnlag».⁴⁴ For Berggrav var dette et arbeid som ikke kunne vente, i og med at språkdrakten til 1930-oversettelsen gjorde «at innholdet virker fjernt og utilgjengelig for de unge».⁴⁵ Hans forslag dreide seg altså om at man i første omgang fornyet og moderniserte språket i 1930-oversettelse i en egen utgave, for deretter å gå i gang med en ny oversettelse «fra grunnteksten av», som skulle fungere som kirkebibel. Hans ord gikk i oppfyllelse med Ungdomsoversettelsen i 1959 og «oversettelsen fra grunnteksten av», kirkebibelen NO78.

I 1954 vedtok Bibelselskapet å gå i gang med oversettelsen av kirkebibelen.⁴⁶ I 1955 begynte de med å utarbeide prinsipper for den kommende kirkebibelen, det som skulle bli NO78. Men først gikk de i gang med det første trinnet i Berggravs plan: en språklig fornyelse av den eksisterende kirkebibelen (NO04/30), det som senere skulle bli kjent som Ungdomsoversettelsen.

Jeg vil nedenfor beskrive Bibelselskapets konfesjonelle profil og styreform i den perioden Ungdomsoversettelsen og NO78 ble til, og hvordan de jobbet med bibelteksten i de ulike nivåene.

41 Eivind Berggrav, «Et forsøk med Filipperbrevet», *Kirke og Kultur* 51 (1946): 257–62.

42 Berggrav, «En ungdomsutgave», 559.

43 Ibid.

44 Ibid., 560.

45 Ibid.

46 Dagfinn Rian, «Norske bibeloversettelser – sett på bakgrunn av dansk-norsk bibeloversettelsetradisjon», i Dagfinn Rian (red.), *Bibel og bibeloversettelse* (Trondheim: Tapir, 1995), 25.

Konfesjonell profil og organisatorisk struktur

Det Norske Bibelselskap ble stiftet som et luthersk bibelselskap, i motsetning til bibelselskapene i Danmark og Sverige, som ble grunnlagt med et felleskristelig, økumenisk fundament.⁴⁷ Denne konfesjonelle profilen har vært gjenspeilet i Bibelselskapets organisatoriske struktur helt siden stiftelsen, og har vært styrende for hvem som har fått posisjoner i deres oversettelsesprosjekter.

Styreformen 1951-1984

Fra og med 1951 bestemte Bibelselskapets nye lover at selskapets arbeid skulle ledes av et landsstyre og et sentralstyre i Oslo. Landsstyret var selskapets øverste organ og møttes vanligvis bare én gang i året. Mellom landsstyrets årlige møter ble selskapet ledet av sentralstyret.⁴⁸ Landsstyret bestod av Bibelselskapets sentralstyre, generalsekretæren, samt formennene i de lokale styrene – som oftest var dette den lokale biskop, men man måtte være valgt til dette vervet.⁴⁹ Landsstyret gav arbeidet med bibeloversettelse et autoritativt stempel. De hadde «avgjørelsen i saker av prinsipiell art, såsom nye oversettelser, nye prinsipper for utgavene, utvidelse av virksomheten m.v.»⁵⁰ Alt arbeidet med bibeloversettelse måtte derfor autoriseres av landsstyret. Selv om landsstyret altså hadde den formelle myndigheten med å godkjenne bibeloversettelsene, ble mesteparten av det konkrete oversettelsesarbeidet utført og organisert i sentralstyret. Sentralstyret bestod av syv valgte medlemmer (som også var en del av landsstyret) samt Oslos biskop og selskapets generalsekretær. I sentralstyret jobbet sentralstyremedlemmene med oversettelsesarbeidet, men de oppnevnte også et eget oversettelsesutvalg til å jobbe spesifikt med denne oppgaven. Alle medlemmene i landsstyret og sentralstyret hadde stemmerett. I stridsspørsmål ble saker avgjort ved stemmeavgivning.⁵¹

47 Åge Holter, *Det Norske Bibelselskap gjennom 150 år*, bd. 1 (Oslo: Grøndahl & Søn, 1966), 31.

48 RA, PA-1345/D0015.

49 RA, PA-1345/D0015/0003.

50 RA, PA-1345/D0015.

51 Ved dissens i oversettelsesspørsmål, se også 75–82.

Konfesjonell sammensetning

Helt frem til 1960 var det kun medlemmer i Den norske kirke som kunne innvelges i Bibelselskapets sentralstyre. Etter forespørsel fra Dissenteringet, Norges Frikirkeråd, vedtok Bibelselskapet at én eller to kvalifiserte personer fra de protestantiske frikirkene skulle oppnevnes og knyttes til oversettelsesarbeidet.⁵² I tråd med dette ble Bibelselskapets lover endret i 1960 slik at de «evangelisk-frikirkelige samfunn», det vil si de protestantiske frikirkene, også skulle ha en representant i sentralstyret og landsstyret.⁵³ Bortsett fra den ene representanten fra en protestantisk frikirke var landsstyret totaldominert av medlemmer fra Den norske kirke. Den konfesjonelle sammensetningen var tilsvarende i sentralstyret, der også denne ene representanten fra en protestantisk frikirke satt. Denne personen ble Ragnar Horn (metodist). Rent konkret betyr dette at alle som jobbet med utarbeidelsen av Ungdomsoversettelsen, var tilknyttet Den norske kirke. Dette ser også ut til at å ha vært tilfelle i sentral- og landsstyret helt frem til 1971, da Ragnar Horns navn først dukker opp i sentralstyrets referater.⁵⁴ Foruten Horn var alle som jobbet med oversettelsesarbeidet i perioden 1971–1984, tilknyttet Den norske kirke. Totaldominansen fra Den norske kirke har sin sammenheng med Bibelselskapets historie. Helt fra stiftelsen i 1816 fremstår Bibelselskapet som en integrert del av Den norske kirke, og slik fortsatte det frem til 1984.⁵⁵

Sett opp mot den konfesjonelle sammensetningen i denne perioden er det på den ene side naturlig å forvente at oversettelsene gjenspeiler en form for luthersk teologi, ettersom kristologien står i sentrum i den lutherske teologien: Kristus er jo sentrum i skriften. På den annen side legger den lutherske teologien opp til at lekfolket skal tolke Bibelen. Luthers demokratiske prosjekt om oversettelse til folkespråk var jo nettopp forutsetningen for at dette idealet skulle kunne tas ut i praksis. Oversettelser

52 Brev datert 16.6.1960, BS, 004/2-2-1; Morten Klepp Beckmann, «Noter til gjenfødelse: Dåpsteologien i parateksten til Bibelselskapets oversettelser 1959–2011», *Teologisk Tidsskrift* 4, nr. 4 (2015): 391–415, 403.

53 RA, PA-1345/D0015/0002.

54 Hans navns dukker først opp i sentralstyrets protokoll fra 7. september 1971. RA, PA-1345/D0001/0005.

55 Se også Dag Kullerud, *Bibelen: Boken som formet vår kultur* (Oslo: Verbum, 2016), 322; Beckmann, «Noter til gjenfødelse», 403.

som forklarer og tydeliggjør teksten for leseren, svekker lekfolkets for-
tolkningsmyndighet, og dette svekker det allmenne prestedømme som
institusjon. Hvordan kan lekfolket tolke Bibelen hvis oversetterne alle-
rede har gjort jobben for dem? Derfor er det ingen automatikk i at Bibel-
selskapets lutherske tilhørighet fører til en oversettelse som har gjort
tolkningsarbeidet for leseren.